

Sätt lärarna i första klass

En rapport om skolan, löner och resultat

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Bakgrund: Varför är skolan så viktig för företagen?	4
1. Hur bra är den svenska skolan? Svar: mer medel än medel	4
2. Vad är det som gör en skola bra? Svar: bra lärare	5
3. Vad är det som gör lärare bra? Svar: lön och kunskaper	6
4. Hur är det med de svenska lärarna? Svar: de har halkat efter	6
5. Hur får vi bättre lärare? Svar: Börja med lönerna.	7
6. Förslag: Höj lärarlönen med 10 000 kronor per månad.	8
Bilaga 1. Forskningsläget	9
Lärarkvalitet	9
Lönens samband med resultat (och lärarkvalitet)	10
Diskussion – hjälper det att höja lönen?	11
Bilaga 2. Svenska lärares lön	13
Bilaga 3. Finansiering av ökad lön	15
Handelskammarens förslag	15
Lönehöjningen kan finansieras genom internationell nivå på lärartäthet	15
Sammanfattning	18
Litteratur	19

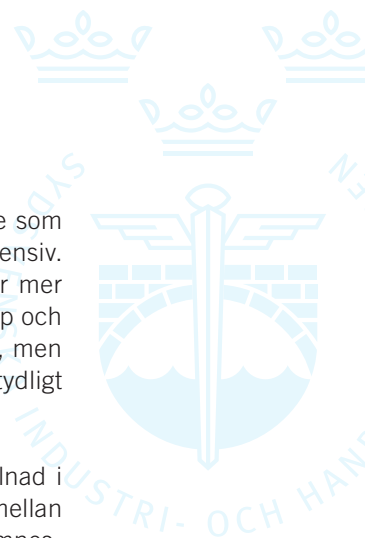
Sammanfattning

Skolan är företagets viktigaste leverantör. Det är genom kompetenta medarbetare som lönsamhet skapas. De senaste åren har debatten om skolans kvalitet blivit mer intensiv. I internationella jämförelser av femtonåringars resultat visar det sig att Sverige är mer medelmåttigt än genomsnittet, så att säga "mer medel än medel". I naturvetenskap och matematik har vi färre med riktigt dåliga resultat och färre med riktigt bra resultat, men fler elever med snittresultat än andra länder. Samtidigt finns det länder som är betydligt bättre.

Forskningen visar att lärarnas kvalitet har stor betydelse för skolans resultat. Skillnad i totala resurser eller klassernas storlek förklarar däremot inte skillnad i resultat mellan olika skolor. Internationella studier visar att lärarnas kvalitet påverkas av deras ämneskunskaper och pedagogiska kunskaper, men verkar inte hänga samman med yrkesår och grundutbildning. Lönen hänger också samman med resultaten. En viktig anledning är att högre lön och status attraherar fler talanger till läraryrket. Svenska lärarlöner är låga både i förhållande till andra jämförbara yrken och jämfört med lärare i andra länder.

För att skapa en utveckling mot en bättre skola, föreslår Handelskammaren att läraryrket uppgraderas och ett viktigt led i det är kraftigt ökade lärarlöner. Lönen hos lärarna bör ryckas upp med 10 000 kronor i månaden. Rapporten visar att detta kan finansieras inom ramen för nuvarande kostnader för skolan om Sverige går mot internationell lärartäthet bland annat genom naturliga avgångar.

Målet är att öka statusen på läraryrket. Genom att sätta lärarna i första klass, kan vi få en förstklassig skola.

Bakgrund: Varför är skolan så viktig för företagen?

Skolan har alltid debatterats och har alltid varit viktig. Att Sverige var tidigt med folkskola brukar med rätta framhållas som en viktig orsak bakom att Sverige är ett rikt land. I det så kallade kunskapssamhället ökar betydelsen ytterligare.

Det heter ofta att medarbetarna är företagets viktigaste resurs. Men det är egentligen ett understatement. Ett företag utan människor är otänkbart.

Därför är det viktigt att fråga hur väl skolan fungerar och vad vi kan göra för att underlätta för skolan att utbilda.

Hög kunskapsnivå är inte samma sak som teoretisk kunskapsnivå. Även praktisk yrkesutbildning är viktig. Oavsett vilken typ av inriktning utbildningen har är dess kvalitet viktig. Och utbildningens kvalitet hänger samman med lärarnas.

1. Hur bra är den svenska skolan?

Svar: mer medel än medel

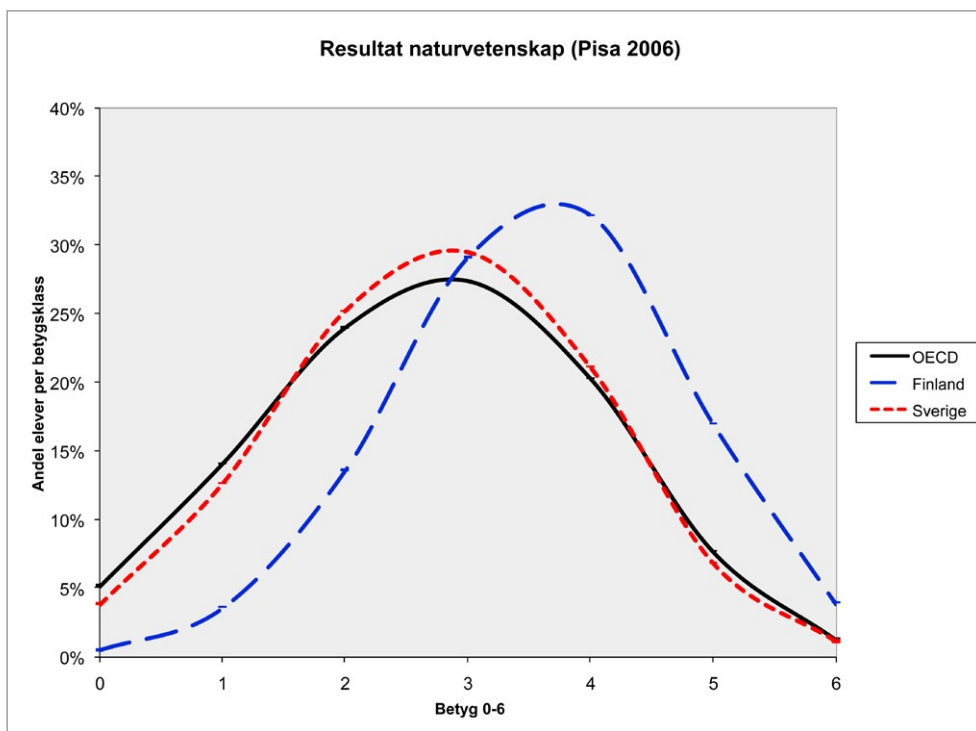
För att kunna jämföra skolsystem mellan skolor, regioner och länder görs nationella och internationella jämförelser. Vanligen helt enkelt genom standardiserade tester av elevernas kunskaper.

Idag finns en hel del sådana tester. Mest känd av dessa är den så kallade Pisaundersökningen som jämför OECD-länder. Utifrån dessa kan man göra tabeller där man jämför ländernas skolresultat internationellt.

För en mer nyanserad bild bör man studera spridningen av betyg mellan länderna. Bilden nedan visar hur genomsnittet av alla länder i OECD (svart linje) fördelar sig på naturvetenskap. Detta kan jämföras med Sveriges resultat (röd linje med korta streck). Sverige skiljer sig på tre sätt.

- Vi har färre med låga resultat,
- färre med de högsta resultaten och
- många fler med medelmåttiga resultat.

Svenska femtonåringar presterar kort sagt mer medelmåttigt än genomsnittet – vi är till och med ”mer medel än medel”.

Jämför man sedan med Finland (blå linje med längre streck) så ser man en förskjutning av hela skalan. Finlands elever är ett helt snäpp bättre än Sverige och genomsnittet i OECD. Dessutom har de nästan inga elever som presterar riktigt dåligt. Men Finland är inte ensamt om att vara bättre än Sverige.

Liknande bild får man om man tittar på matematik, medan Sverige klarar sig bättre avseende läsförståelse i det egna språket.

2. Vad är det som gör en skola bra?

Svar: bra lärare

Det finns enorma mängder forskning kring frågan om vad som påverkar resultat i skolan. (För detaljer, se bilagan om forskningsläget). I korthet har man åtminstone sedan 60-talet kunnat konstatera att det inte finns något enkelt samband mellan skolans totala resurser och dess resultat. Detta har bekräftats i hundratals studier sedan dess. En kort illustration är att Tyskland som har samma resultat som Sverige i Pisaundersökningen har en skola som kostar 30% mindre. Finlands skola är också billigare än den svenska per elev, trots tydligt bättre resultat.

Skillnaden i resultat förklaras alltså inte av skillnader när det gäller resurser totalt sett.

En vanlig uppfattning är att storleken på klasserna spelar roll för resultaten. Även om detta finns det massor av forskning. Men forskningen finner inget stöd för att små klasser ger bättre studieresultat. Inte heller lärartätheten spelar roll. Till exempel har alla länder med bättre resultat än Sverige också färre lärare per elev.

Men det finns en sak som studie efter studie konstaterar: Lärarnas kvalitet påverkar.

Utöver det finns en del faktorer som påverkar studieresultat och en viktig sådan är elevens familjebakgrund. Om föräldrarna är akademiker eller inte spelar till exempel roll. Men bra lärare har effekt oavsett detta.

3. Vad är det som gör lärare bra?

Svar: lön och kunskaper

Ett problem med lärarkvalitet är att den inte hänger samman med faktorer som är enkla att observera och mäta. Till exempel finns inget samband mellan lärarnas grundutbildning och erfarenhet och vilka resultat de åstadkommer. Skillnaderna mellan en bra och en sämre lärare har med annat att göra än dessa tydliga variabler.

Men det betyder inte att utbildningen är oviktig. I synnerhet spelar det roll om läraren är bra på de ämnen han eller hon undervisar i. För det finns mycket belegg. Resultaten är mindre entydiga vad gäller betydelsen av pedagogisk utbildning i sig, även om förmedlingsförmåga tycks spela in. Så kallad didaktisk kompetens, ledarskap i klassrummet tycks också påverka. Men kanske är läggning för rollen som lärare lika viktigt eller viktigare än den pedagogiska delen av utbildningen.

Forskning i USA har visat att lärare som genomgår en nationell certifieringsutbildning åstadkommer bättre resultat än andra. Det vill säga deras elever presterar bättre resultat på standardiserade tester. Men det går inte säkert att säga om det är efterutbildningen och certifieringen i sig eller urvalet som spelar roll. De som väljer att ta certifieringen har visat sig bättre redan innan de tar den. Oavsett vilket blir certifieringen synonym med lärarkvalitet.

Generellt på arbetsmarknaden finns både teoretiska och praktiska belegg för att högre lön och prestation hänger samman.

Forskningen om lärares löner och prestation är inte lika entydig. Men det finns belegg för att ökad lön hänger samman med lärarkvalitet och därmed bättre studieresultat. Detta beror på två saker.

För det första kan lön som varierar med resultat få lärare att förbättra sin egen insats som lärare. För det andra så innebär högre lönenivå att fler personer med talang för läraryrket väljer att bli lärare. Den senare effekten verkar på sikt, men en del tyder på att det är den viktigaste. Forskning tyder till och med på att denna effekt är så kraftfull för produktiviteten att den över tid betalar en ökad lönekostnad.

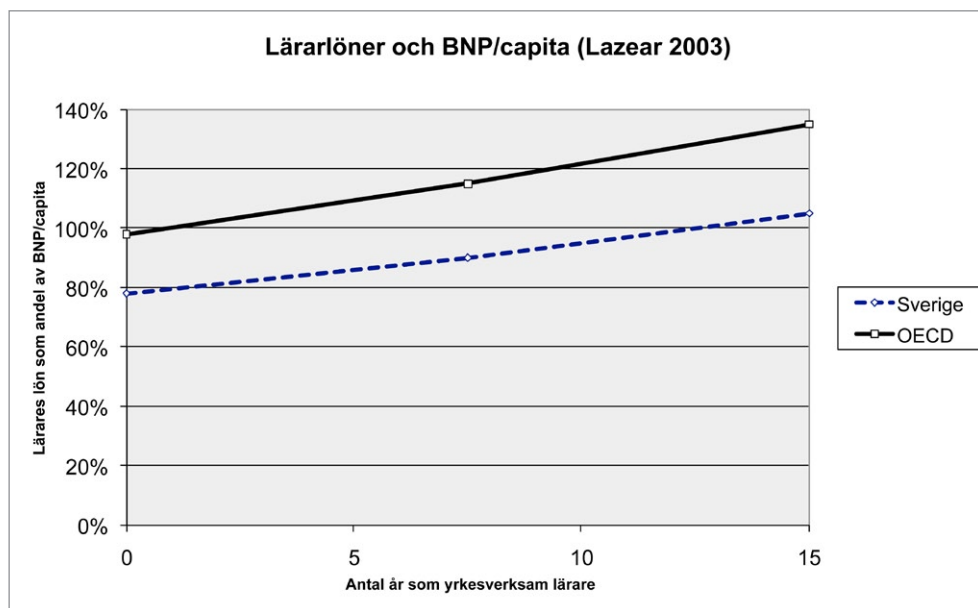
4. Hur är det med de svenska lärarna?

Svar: de har halkat efter

Ser man på svenska lärarlöner, så ligger dessa lågt hur man än mäter. Det gäller i förhållande till andra jämförbara yrken. Det gäller i förhållande till utbildningstiden. Det gäller också löneutvecklingen på lång sikt. I bilaga 2 finns mer statistik som beskriver detta. I synnerhet under sjuttio- och åttiotalen har lönen halkat efter. Sedan kommunaliseringen har reallönesänkningen stannat upp under nittioalet, men den relativa försämringen har trots detta varit påtaglig också sedan dess.

Bilden nedan visar att svenska lärarlöner ligger efter snittet av andra länder och under genomsnittlig BNP per capita i Sverige (Källa: Lazear, 2003).

Detta gör det mindre lockande för talanger att anträda en lärarkarriär. Det måste vi ändra på för att i grunden förbättra lärarkvaliteten.

5. Hur får vi bättre lärare? Svar: Börja med lönerna

Det är dags att dra konsekvenserna av vad vi vet om skolans resultat. Det enskilt viktigaste är att lärarkvaliteten måste öka. Det måste gå före annat och måste prioriteras i skolans budget.

Utbildningen av lärare kan helt säkert förbättras och ska inte minst satsa på ämneskunskap. Det är möjligt att certifieringssystem bör införas. Men det som kan göras nu är att börja med att öka lönerna för att skapa en positiv utveckling mot bättre lärarkvalitet. Det är ingen quick-fix, men forskningen visar att det ger effekt.

Det är inte högre lärlöner i sig som är målet. Men det är ett viktigt medel eftersom det drar med sig kvaliteten i synnerhet på sikt.

Ökade löner skapar följande

- Lärarkretsens status ökar och fler vill bli lärare

Högre löner gör lärarkretsen intressant för betydligt fler med fallenhet för yrket, men som tvekar eftersom de vet att de kan tjäna mer på andra yrken. Detta är en mycket kraftfull effekt.

- Lärarkvaliteten kommer i blickfånget och får gå före annat

När lärlönerna stiger ökar också kraven på deras prestation. De tar större plats i kostnaderna. Det är bra eftersom det gör att fokus hamnar på rätt saker.

Men det finns också möjlighet att skapa fördelar genom lönespridning, så att det blir skillnad mellan olika lärare. Inslag av bonussystem gynnar resultaten, liksom högre lön för sådana ämneslärare som det finns brist inom. Men här finns ingen tydlig enighet om exakt vad som skall premieras. Hur detta ska utformas i praktiken finns det många modeller för som skolor kan utveckla över tid.

6. Förslag: Höj lärarlönen med 10 000 kronor per månad

Vi menar att lärarnas löner måste öka. Ett lönerycyk med 10 000 kronor i månaden skulle ge lärarna samma lön som de hade när urholkningen satte igång på 60-talet.

En fråga som genast kommer är om vi har råd att höja lärarlönerna.

För det första är det viktigt att konstatera att det rör sig om en investering för att skapa högre lärarkvalitet på sikt. Ökad lärarkvalitet ger ökad produktivitet i samhället och skapar alltså intäkter. Frågan är snarare om vi har råd att låta bli att göra något åt lärarkvaliteten.

För det andra är det fråga om en prioritering. Om det innebär färre lärare per elev, så är det värt det. För lärarkvalitet spelar roll, men klassernas storlek har mindre betydelse. Om det innebär neddragningar av annan personal, så måste vi göra det. För det är lärarnas kvalitet som avgör, inte budgetomsättningen på skolan som helhet. Ökade löner för lärare är inte samma sak som ökade kostnader för skolan totalt. Det handlar om att prioritera det som ger effekt.

Handelskammarens beräkningar visar att även en kraftig ökning med 10 000 kronor i månaden kan finansieras utan att skolans totala kostnader ökar. Här är några exempel som illustrerar detta (se mer i bilagan):

Ett teoretiskt anställningsstopp i fem år skulle betala hälften genom naturliga avgångar. Om Sverige skulle ha samma lärartäthet som OECD i genomsnitt, skulle det också betala halva kostnaden. Om Sverige skulle skaffa samma lärartäthet som de länder som är bättre än vi på samtliga parametrar i Pisa, så skulle det finansiera 90 % av kostnaden.

Ingen enskild åtgärd av dessa kanske kan genomföras fullt ut på kort tid. Men detta visar att det går att genomföra ett lyft genom att kombinera olika åtgärder inom ramen för dagens kostnader. Detta diskuteras mer i bilaga 3.

En höjning över en natt ökar inte kvaliteten över en natt. Men det är den typ av chockstart som behövs för att starta en väg mot världens bästa skola.

Bilaga 1. Forskningsläget

Det finns mycket forskning om skolan och dess resultat. Sammanfattningsvis är forskningsläget följande. Elevernas familjebakgrund spelar roll för studieresultat. Lärarnas kvalitet spelar också roll för resultaten. I princip inget annat spelar större roll. Mängden resurser till skolan spelar ingen roll, det vill säga skillnader mellan skolornas resurser har inget samband med skillnader i deras resultat.

Ett viktigt avstamp är Coleman-rapporten från 1966 som konstaterade att sambandet mellan skolans kostnader och resultat var svagt. Sedan dess har forskningen konstaterat att lärarna är det som verkligen påverkar. Särskilt intressant att titta på är stora studier och så kallade metastudier, som analyserar vad andra undersökningar funnit.

Hansusek (1997) gick igenom 400 amerikanska studier om samband mellan resurser och resultat. Det finns ingen systematisk samvarians mellan olika skolors resurser och resultat när man kontrollerar för familjefaktorer.

Wössman (2000) har undersökt data från 260 000 elever i 39 länder. Inte heller här finns samband mellan resurserna och resultaten. Däremot spelar examination, uppföljning, självbestämmande på skolnivå, inslag av privat konkurrens samt lärarinflytande roll för resultaten.

En vanlig uppfattning i debatten är att **klassernas storlek** har betydelse för studieresultatet. Men inte heller detta är systematiskt korrelerat med resultat.

Exempelvis Betts (1995), Hanuschek (1998) och Rivkin, Hanushek och Kain (2005) tar upp frågan om klassernas storlek och finner att systematiskt samband mellan klasstorlek och resultat saknas. Rivkin, Hanushek och Kain (2005) noterar dessutom att om lärarkvaliteten ökar, så ger det tydliga resultat. Lärarkvaliteten är dock inte relaterad till synliga faktorer som formell utbildning eller år i yrket.

Wössman och West (2002) gör en internationell jämförelse av klassernas storlek och kommer till samma slutsats. De har två viktiga slutsatser. Den ena är att många studier av detta inte tar hänsyn till urval av elever i klasserna, vilket ger mätfel. Den andra är att det finns svaga samband endast i länder med mycket låga lärarlöner. I något fall ökar resultaten med ökande klasstorlek. I flertalet fall saknas samband.

Vad man däremot ser i studierna är att lärarnas kvalitet spelar roll. Även icke akademiska studier kommer till den slutsatsen. McKinsey and Company (2007) gjorde en genomgång åt OECD. De fann, liksom de akademiska studierna, att det fanns en parameter som betydde mycket för resultaten i skolan: Lärarnas kvalitet.

En färsk svensk rapport (Fölster, Morin och Renstig, 2009) bekräftar återigen detta. Man finner inga samband mellan resurserna och resultaten, men mellan lärarkvalitet och resultat. En slutsats är att prioritera lärarnas kvalitet före kvantiteten.

Men vad är då lärarkvalitet?

Lärarkvalitet

Lärarkvalitet är svårt. Goldhaber (1997) noterar att de aspekter som är enklast att mäta på, som utbildningslängd, yrkesår med mera bara förklarar 3 % av skillnaden mellan lärarnas resultat. Resten är annat som kunskaper, attityd, förmedlingsförmåga med mera.

Man vet att kunskap om ämnena som läraren undervisar i spelar roll. Vilken roll de pedagogiska egenskaperna har är mer debatterat. Mycket tyder på att verbalt duktiga lärare systematiskt är bättre än andra (Goldhaber 2002).

Harris och Sass (2008) har försökt att se vilken typ av utbildning av lärare som ger resultat. De bekräftar att ämneskunskaper spelar roll. De finner också att erfarenhet har betydelse, men däremot inte lärarens grundutbildning i sig.

Darling-Hammond (1999) går igenom data från 50 delstater i USA och finner att lärarkvalitet spelar roll för elevresultatet och kan påverkas av (vidare-) utbildning av lärarna.

Eftersom lärarkvalitet är svårt att mäta och inte visar sig hänga samman med yrkesår och grundutbildning så har man provat andra vägar. En är att erbjuda certifiering av lärare. I USA gör man detta och vissa skolor erbjuder högre lön till lärare som genomgått ett nationellt certifikatprogram (www.nbpts.org). Frågan är om detta innebär att de verkligen blir bättre?

Goldhaber och Anthony 2004 studerar lärarkvalitet i relation till utbildning. Deras resultat illustrerar svårigheten med att dra slutsatser om utbildningsresultat. Lärare som genomgår en särskild nationell certifikatutbildning visade sig bättre än andra – deras elever hade bättre resultat. Men skillnaden verkar till stor del bero på urvalet, d v s det var de som redan var bra som gick utbildningen¹.

Cavalluzzo (2004) studerar också om lärare som genomgått certifieringsutbildningen levererar bättre. Detta visar sig vara fallet. Oavsett om det beror på innehåll i utbildningen eller urval, så blir slutsatsen att det verkar rimligt att basera löneskillnader på om lärare har tagit detta certifikat.

Lönens samband med resultat (och lärarkvalitet)

Lazear (2003) gör en analys av lönesättning av lärare i relation till resultat och kommer fram till flera intressanta slutsatser. För det första att låga generella lönenivåer i förhållande till andra akademiska yrken försämrar rekryteringen av lärare, d v s färre talanger överväger yrket. (Här liknar USA och Sverige varandra. Ett problem i sammanhanget är dock avsaknaden av samband mellan enkelt mätbara aspekter av utbildning och prestation i läraryrket.) För det andra leder lika lön oavsett ämne till brister i vissa ämnesområden och överskott av lärare i andra. För det tredje är de bästa lärarna mer flyktiga (d v s attraktiva för andra jobb) och med låg lönedifferentiering är det svårare att behålla dem som lärare. För det fjärde tycks incitamentslöner positivt påverka resultat, men det finns begränsad forskning på området.

Podgursky och Springer (2006) tittar mer på den sista aspekten hos Lazear, nämligen program som ger bonus åt lärare med bättre resultat. De går igenom forskningen om detta, som alltså är begränsad. Slutsatsen är att det finns ett positivt samband.

Prentice, Burger och Propper (2007) går igenom löneincitament, alltså resultatbaserade bonusar, i offentlig sektor och finner att det finns samband med resultat i synnerhet inom utbildningssektorn och hälsosektorn. Både bonusarnas storlek och effekt är dock små i materialet.

¹ Man kan också diskutera Pygmalion effekten, som består av att högre krav och förväntningar leder till högre resultat. Idén är följande: Om lärare med certifikat förväntas vara bättre av sin omgivning, blir de det också.

Det finns också studier som tar upp dessa effekter och finner problem. Martins (2009) visar att individuell lönesättning av lärare kan leda till betygsinflation och till och med minska faktiska resultat. Detta visar att det finns svårigheter i att designa system för kompensation.

Hanushek, Kain, O'Brien och Rivkin (2004) tar upp lärarkvalitet och löner utifrån perspektivet om skolor kan locka till sig bättre lärare med högre löner. Det finns svårigheter att mäta detta och isolera lön från andra effekter. De finner två saker. Å ena sidan är det inte så att skoldistrikt i "bra" områden systematiskt betalar mer. Å andra sidan finns samband mellan lönekuvertet och resultat i en rad studier, medan man inte finner den i andra.

En fråga som infinner sig från Pisa är om Finland med sina goda resultat har bättre lärare än t ex Sverige. En hel del tyder på det (Fredriksson 2006). Finska lärare har i snitt färre år i yrket (de är yngre). Medan alla sökanden till lärarutbildningen har antagits i Sverige under perioder har Finland legat på 15 % antagning det vill säga det har funnits omkring sex sökande per plats. Även lönerna skiljer sig, i synnerhet ingångslönerna.²

Diskussion – hjälper det att höja lönen?

Lärarkvalitet spelar roll. Exakt vilka kvaliteterna som bra lärare ska ha är inte tydligt, bland annat eftersom det är svårt att mäta. Men mätbara formella kriterier som antal år i yrket och utbildningsbakgrund är inte tydligt korrelerat med resultat. Mycket tyder på att certifierande efterutbildning kan spela roll, men om det beror att sådana attraherar de bästa lärarna eller har effekt i sig är osäkert.

Bra betalt och god kvalitet hänger samman. Kvaliteten har två komponenter. Dels finns en rekryteringskomponent – dvs vilka vill bli lärare och vilka talanger har dessa. Dels finns en utbildningseffekt – dvs hur väl kan de som är lärare utbildas att bli bättre.

Det finns alltså samband mellan kompensation av lärare och elevresultat.

– Högre lön till lärare ger över tid bättre lärare

Lönen påverkar möjligheten att attrahera talanger till läraryrket. Det påverkar så att säga hur bra startfältet av lärare är. Detta sätter en gräns för vad utbildning av lärare kan åstadkomma.

Hur lönen sätts påverkar prestationen. Mycket tyder på att en komponent med resultatlön spelar roll.

– Efterfrågan på hela arbetsmarknaden spelar roll för lönen

Lärare i ämnen som har stor efterfrågan på arbetsmarknaden har svårt att stanna i yrket om lärarlönen inte hänger med på ett rimligt vis. Det leder till brister i vissa ämnen. Till exempel är konkurrensen om naturvetenskaplig kompetens högre på arbetsmarknaden. Det bör speglas i lönen. Annars kommer urvalet och kvaliteten att minska i dessa ämnen.

² Enligt Finlands svenska lärarförbund FSL får en grundskolelärare i Finland ca 7000 dollar mer i ingångslön än en svensk kollega på årsbasis.

– Differentiering efter prestation tenderar att öka kvaliteten

Inslag av rörlig lön förefaller gynna resultaten. Men det finns svårigheter med detta visar forskningen. Detta hänger samman med att bonussystem också uppmuntrar manipulera beteenden. I skolans värld kan detta till exempel ske genom betygsinflation. Det finns dock starka skäl att försöka hämta hem de dokumenterade positiva effekterna av belöningsystem för lärare. Ett sätt kan vara att belöna efter certifierad efterutbildning. Detta har visat sig vara en markör för kvalitet även om orsaken (urval eller utbildning) är oklar. Ett annat är att låta enskilda skolor pröva vägar att belöna prestation. Wössmans (2000) resultat tyder på att frihet hos enskilda skolor avseende personalfrågor är viktigt.

Bilaga 2. Svenska lärares lön

Lärarnas löner är låga om man jämför med andra yrkesgrupper med både jämförbar och kortare utbildning. Det är inte heller en fråga om vilken arbetsgivare man har, eftersom lärarlönerna i den privata sektorn är något lägre än i kommunerna.

Tabell 1. **Lärare har låga löner relativt andra, liknande yrkesgrupper (år 2008).**
(SCB Lönestrukturstatistik 2009)

Yrkesgrupp	Medellön (Kr/mån)
Jurister (p)	49 000
Företagsekonomer, marknadsförare och personaltjänstemän (p)	39 700
Dataspecialister (p)	38 600
Matematiker och statistiker (p)	38 400
Fysiker, kemister m.fl. (p)	38 200
Civilingenjörer, arkitekter m.fl. (p)	37 900
Universitets- och högskollärare (s)	32 300
Ingenjörer och tekniker (p)	32 000
Militärer (s)	32 000
Arkitekter och stadsplanerare (k)	31 900
Psykologer m.fl. (k)	31 600
Revisorer m.fl. (s)	31 500
Journalister, konstnärer, skådespelare m.fl. (p)	31 300
Systemerare och programmerare (s)	31 100
Byggnads- och brandinspektörer (k)	29 500
Lantmästare, skogsmästare m.fl. (p)	28 800
Poliser (s)	28 300
Personalitjänstemän och yrkesvägledare (k)	27 200
Gymnasielärare i allmänna ämnen (k)	27 100
Gymnasielärare i yrkesämnen (k)	26 800
Grundskollärare (k)	24 900
Datatekniker (k)	24 500
Bibliotekarier m.fl. (k)	24 300
Förskollärare och fritidspedagoger (k)	22 700

(s) = statligt anställd, (p) = privat anställd, (k) = kommunalt anställd.

Reallöneutvecklingen har varit svag för lärare jämfört med andra yrken. 1958 tjänade en civilingenjör bara tre fjärdedelar av en adjunktslön. I dag är förhållandet i princip det omvända, en gymnasielärare tjänar tre fjärdedelar av en civilingenjör. Även civilekonomer har haft en mycket starkare reallöneutveckling.³

Även i en internationell jämförelse har Sverige låga löner. Ingångslönerna är låga och därefter är utvecklingen markant svagare än i andra länder (tabell nedan).

³ Lärarförbundet: Perspektiv på lärarlöner, 2009

Tabell 2. **Ingångslön och lön efter 15 års erfarenhet. US dollar, 2007, köpkraftsjusterat. (OECD 2009)**

	Primary education		Lower secondary education		Upper secondary education	
	Ingång	15 år	Ingång	15 år	Ingång	15 år
Sverige	27 500	32 000	28 100	32 800	29 600	35 000
OECD medelvärde	28 700	39 000	31 000	42 000	32 200	44 800
Sveriges placering*	18	22	18	23	18	20

*) Placeringen bygger på att några länder saknas i statistiken. Dessa har antagits ha lägre löner än Sverige, d v s placeringen för Sverige överskattas sannolikt.

Bilaga 3. Finansiering av ökad lön

Handelskammarens förslag

Beräkningarna görs i två nivåer med en löneökning om 5 000 kr respektive 10 000 kr per månad. Medellönen för lärare och den relativa löneökningen framgår av nedanstående tabell.

Tabell 3. Medellön för olika lärare och relativ löneökning i Handelskammarens förslag. (SCB Lönestrukturstatistik 2009, egna beräkningar).

	Medellön 2008, kr/månad	Relativ ökning + 5 000 kr/månad	Relativ ökning + 10 000 kr/månad
Gymnasielärare i allmänna ämnen (k)	27 100	18,5%	36,9%
Gymnasielärare i yrkesämnen (k)	26 800	18,7%	37,3%
Grundskollärare (k)	24 900	20,1%	40,2%

(k) = kommunalt anställd

Lönehöjningen kan finansieras genom internationell nivå på lärartäthet

Sverige har många lärare per elev jämfört med genomsnittet av länder, men också jämfört med snittet bland de länder som har bättre Pisa-resultat. Det innebär att höjningen av lönerna kan finansieras genom att lärartätheten anpassas till dessa nivåer. 2007 var lärartätheten i den svenska grundskolan 8,1 lärare per 100 elever, på gymnasiet 8,0 lärare (siffrorna är omräknade till heltidstjänster). OECD har sammanställt lärartätheten i medlemsländerna (tabell nedan).

Tabell 4. Lärartätheten bland OECD-länderna 2007. (OECD, 2009) De länder som saknas har inte angett någon lärartäthet.

Antal lärare per 100 elever, heltidstjänster	Primary education	Secondary education
Grekland	9,9	13,3
Ungern	9,8	9,0
Italien	9,5	9,8
Norge	9,1	10,0
Polen	9,1	8,1
Luxemburg	8,9	11,1
Portugal	8,5	12,3
Sverige	8,1	8,0
Belgien	7,9	10,2
Spanien	7,4	10,0
Österrike	7,4	9,4
USA	6,9	6,6
Schweiz	6,7	8,4
Finland	6,7	7,7
Nederländerna	6,4	6,4
Australien	6,3	8,3
OECD	6,3	7,7
Kanada	6,3*)	6,1
Nya Zeeland	5,7	6,8
Irland	5,6	7,6
Slovakien	5,6	7,2
Tyskland	5,5	6,7
Tjeckien	5,3	8,1
Japan	5,3	7,4
UK	5,2	7,4
Frankrike	5,1	8,4
Sydkorea	3,9	5,5
Turkiet	3,8	6,2
Mexico	3,6	3,3

*) Siffran för grundskolan i Kanada avser läsåret 2004/05. Källa: Statistics Canada.

Om vi antar att Sverige skulle ha samma lärartäthet som OECD-snittet skulle det innebära en minskning av antalet lärare i grundskolan med 1,8 tjänster per 100 elever och i gymnasiet med 0,3 tjänster. Detta ger två effekter. För det första reduceras de totala lönekostnaderna med 7,6 miljarder kr per år. För det andra kommer löneökningen att utgöra en mindre kostnad och uppgå till 7,6 miljarder kr för 5000 kr per månad och 15,2 miljarder kr vid en ökning med 10000 kr per månad. Därmed kan hela löneökningen med 5000 kr per månad finansieras genom att Sverige har samma lärartäthet som OECD i genomsnitt. Om man vill höja lönerna med 10000 kr per månad kan 50 % av höjningen finansieras.

Enligt PISA-studien⁴ så har svenska 15-åringar i ett internationellt perspektiv en relativt bra läsförmåga men är medelmåttiga i matematik och naturvetenskap. Alla länder med bättre resultat än Sverige på samtliga parametrar har en lägre lärartäthet (tabell nedan).

⁴ Skolverket: PISA 2006, 2007

Tabell 5. Resultat enligt PISA 2006 och lärartäthet i de länder som presterar bättre än Sverige på samtliga parametrar. (Skolverket 2007 & OECD 2009)

	Naturvetenskap	Matematik	Läsförståelse	Lärartäthet grundskola	Lärartäthet gymnasiet
Finland	563	548	547	6,7	7,7
Kanada	534	527	527	6,3	6,1*
Japan	531	523	498	5,3	7,4
Nya Zeeland	530	522	521	5,7	6,8
Nederländerna	525	531	507	6,4	6,4
Sydkorea	522	547	556	3,9	5,5
Tyskland	516	504	495	5,5	6,7
Sverige	503	502	507	8,1	8,0

(Siffror i fetstil markerar sämre resultat än Sverige. * Uppgiften om lärartäthet i Kanada är från 2004/05. Källa: Statistics Canada.)

Det genomsnittliga antalet lärare per 100 elever i länderna med bättre resultat än Sverige är 5,7 (grundskola) respektive 6,6 (gymnasiet). Om man antar att Sverige skulle ha samma lärartäthet som de bättre presterande länderna skulle man kunna ändra lärartätheten med 2,4 på grundskolenivå och 1,4 på gymnasiet. Löneökningen blir en något mindre kostnad samtidigt som de totala lönekostnaderna reduceras och skapar utrymme för en lönehöjning.

Den totala besparingen av lönekostnader blir 9,5 miljarder kr i grundskolan och 2,6 miljarder kr för gymnasieskolan, totalt 12,1 miljarder kr. Detta innebär att 90 % av lönehöjningen med 10 000 kr per månad för en kostnad om 13,5 miljarder kr kan finansieras. För en höjning med 5 000 kr per månad blir det drygt 5 miljarder kr över.

I november 2008 var andelen grundskolelärare som är 60 år eller äldre 13,7 % av lärarkåren. Motsvarande siffra för gymnasielärarna är 20,9 % (SKL 2009). Om man rent teoretiskt skulle låta bli att ersätta dessa skulle de totala lönekostnaderna reduceras med 7,5 miljarder kr. Lönehöjningen skulle kosta 7,7 miljarder för 5 000 kr per månad och 15,4 miljarder kr för 10 000 kr per månad. Med andra ord kan naturliga avgångar finansiera i princip hela lönehöjningen om 5 000 kr per månad.

Om fem år har antalet elever på gymnasiet minskat med 26 % på grund av att kommande ålderskullar är mindre (SCB 2009, egna beräkningar). Antalet elever i grundskolan är dock oförändrat. Om man behåller dagens lärartäthet för eleverna på gymnasiet så sparar man 3,8 miljarder kr. En lönehöjning med 10 000 kr per månad kostar 4,0 miljarder kr. Det innebär att 95 % av lönehöjningen på gymnasiet kan finansieras genom att det behövs färre lärare. Om man höjer lönerna med 5 000 kr per månad kan hela höjningen finansieras och dessutom får man 1,8 miljarder kr "över".

Sammanfattning

	Årlig besparing	Andel av lönehöjning som därmed kan finansieras	
		5 000 kr/månad	10 000 kr/månad
Samma lärartäthet som OECD i genomsnitt	7,6 miljarder kr	100 %	50 %
Samma lärartäthet som de bästa länderna i Pisa 2006	12,1 miljarder kr	100 % och drygt 5 miljarder kr "över"	90 %
Naturlig avgång och anställningsstopp i fem år	7,5 miljarder kr	97 %	49 %
Oförändrad lärartäthet på gymnasiet om fem år	3,8 miljarder kr	100 % och 1,8 miljarder kr "över" (avser endast höjning för gymnasielärarna)	95 % (avser endast höjning för gymnasielärarna)

Litteratur

- Betts, J.R. (1995), Does School Quality Matter? Evidence from the National Longitudinal Survey of Youth, *The Review of Economics and Statistics*, Vol 77, 2
- Cavalluzzo, L. (2004) Is National Board Certification An Effective Signal of Teacher Quality? *The CNA Corporation*
- Coleman (1966) Equality of Educational Opportunity, *US Department of Health Education and Welfare*
- Darling-Hammond, L. (1999) Teacher Quality and Student Achievement: A Review of State Policy Evidence, *Center for the Study of Teaching and Policy, University of Washington*
- Fölster, Morin, Renstig (2009), Den orättvisa skolan, *Hjalmarson & Högberg*
- Goldhaber (2002) The Mystery of Good Teaching, *Education Next*, Hoover Institution
- Goldhaber, D. and Anthony, E. (2004) Can Teacher Quality Be Effectively Assessed? *The Urban Institute, 2005*
- Goldhaber, Brewer och Andersen (1999) A Three-way error components analysis of education productivity analysis, *Education Economics* 7(3).
- Hanushek, Kain, O'Brien och G. Rivkin (2004) The Market for Teacher Quality *Paper prepared for American Economic Association Meetings Philadelphia, January 6-8. 2005*
- Hanushek (1997) Assessing the Effects of School Resources on Student Performance: An Update, *Educational Evaluation and Policy Analysis*, Vol. 19, No. 2, 141–164 (1997)
- Hanushek (1998) The Evidence on Class Size, *W. Allen Wallis Institute of Political Economy Occasional Paper Number 98–1*
- Harris and Sass (2008) Teacher training, teacher quality and student achievement, *Florida Department of Education*
- Lazear, E.P. (2003) Teacher Incentives, *Swedish Economic Policy Review* 10 (2003) 179–214
- Läraryrket (2009) Perspektiv på lärarlöner, *Läraryrket*
- Martins, P.S. (2009) Individual Teacher Incentives, Student Achievement and Grade Inflation, *IZA DP No. 4051*
- McKinsey & Co (2007) McKinsey report: How the world's best performing school systems come out on top, *OECD*
- OECD (2009) *Education at a Glance 2009*, OECD
- PISA 2006, *Science Competencies for Tomorrow's World*, OECD.

Podgursky, M.J. och Springer, M.G.(2006) Teacher Performance Pay: A Review, working paper, *National Center on Performance Incentives*

Prentice, G., Burgess, S. and Propper C. (2007) Performance pay in the public sector: A review of the issues and evidence, *Office of Manpower Economics*

Rickin, S., Hanushek, E.A., Kain, J.F. (2005), Teachers, Schools and academic achievement *Econometrica*, Vol. 73, No. 2 (March, 2005), 417–458

SCB Befolkningsstatistik, uttag ur databaser november 2009

SCB Lönestrukturstatistik, uttag ur databaser november 2009

Sveriges Kommuner och Landsting (2009) *Kommunal personal 2008*, SKL

Sveriges Kommuner och Landsting (2009) *Cirkulär 09:38*, SKL

Skolverket (2009) *Beskrivande data 2009*, Skolverket

Skolverket (2007) *PISA 2006*, Skolverket

Wössman (2000) Schooling Resources, Educational Institutions, and Student Performance: The International Evidence, *Kiel Working Paper No 983*

Wössman and West (2002) Class-Size Effects in School Systems Around the World:Evidence from Between-Grade Variation in TIMSS, *IZA Discussion Paper* No. 485

Sydsvenska Industri- och Handelskammarens rapportserie

Rapporterna finns att hämta i PDF-format på www.handelskammaren.com under Press/Publikationer – Att ladda ned. De kan också beställas på tel 040-690 24 00.

Nr 1 2009	Studieavgifter – en framtidsfråga som kommer allt närmare
Nr 2 2009	Leverantörsrelationer – så funkar de
Nr 3 2009	Ett elnät i väntan – Hur en effektivare tillståndsprocess kan spara ekonomi och miljö
Nr 4 2009	Fjärrvärme idag och i framtiden – från ett lokalt till ett regionalt perspektiv för att gynna miljön och plånboken
Nr 5 2009	Är Sverige attraktivt? Utländsk kvalificerad arbetskrafts syn på Sverige som land att arbeta och bo i.
Nr 6 2009	Högskolerankingen 2009
Nr 1 2008	Vem bestämmer över skolan? En studie om roller, ansvar och makt
Nr 2 2008	Näringslivets Öresundsindex 2008
Nr 3 2008	Regionförstoring för tillväxt och jobb
Nr 4 2008	Omvärldsanalys 2008
Nr 5 2008	Högskolerankingen 2008
Nr 1 2007	Historien om Lisa
Nr 2 2007	Näringslivets Öresundsfakta 2007
Nr 3 2007	Den nya regionalekonomiska teorin och K-samhällets framväxt
Nr 4 2007	Kronoberg – världen tur och retur
Nr 5 2007	Högskolerankingen 2007
Nr 6 2007	Företag som heter Öresund
Nr 1 2006	Plats för produktion
Nr 2 2006	Emmaboda flygplats – realism eller luftslott? En översiktlig studie
Nr 3 2006	Effektiva svenska regioner
Nr 4 2006	Att vilja men hindras – invånarnas inställning till Öresundsregionen
Nr 5 2006	European Spallation Source (ESS) – En möjlighet för Sverige!
Nr 6 2006	Den svenska skolan enligt internationella studier

Sätt lärarna i första klass En rapport om skolan, löner och resultat

I internationella jämförelser presterar svenska elever medelmåttigt. Forskningen visar att lärarnas kvalitet har stor betydelse för skolans resultat, medan det däremot inte finns något direkt samband med klassernas storlek eller totala resurser. Lärarnas lön hänger också samman med resultatet. En viktig anledning är att högre lön och status attraherar fler talanger till läraryrket. Svenska lärarlöner är låga både i förhållande till andra jämförbara yrken och jämfört med lärare i andra länder. För att skapa en utveckling mot en bättre skola föreslår Handelskammaren att läraryrket uppgraderas, bland annat genom kraftigt ökade lärarlöner. Ökningen kan finansieras inom ramen för nuvarande kostnader för skolan om Sverige går mot internationell lärartäthet. Målet är att öka statusen på läraryrket. Genom att sätta lärarna i första klass, kan vi få en förstklassig skola.

Sydsvenska Industri- och Handelskammaren företräder som enda regionala näringslivsorganisation företagen i södra Sverige. Uppgiften är att göra Sydsverige till en bättre plats för företagen. Detta sker genom långsiktigt arbete för bättre affärsklimat samt genom affärsstöd och nätverksbyggande för fler och bättre affärer.

Handelskammaren är en medlemsorganisation som är öppen för alla företag med verksamhet i Sydsverige. Det är medlemsföretagen som är Handelskammarens uppdragsgivare och som sätter agendan för verksamheten. De många medlemsföretagen, små som stora och från alla branscher, sysselsätter fler än 150.000 medarbetare i regionen. Sydsvenska Industri- och Handelskammaren är landets största Handelskammare och en stark röst för södra Sverige.

Handelskammarens avdelning för analys arbetar med frågor som rör Sydsveriges affärsklimat och långsiktiga utveckling. En del av det material som produceras på avdelningen publiceras i Handelskammarens rapportserie. Syftet är att göra analyser och fakta tillgängliga för en bredare publik.

Fler rapporter finns på www.handelskammaren.com under Press/Publikationer – Att ladda ned.

Handelskammaren
I sydsvenska företags intresse